

O žábách a zedníkovi s citem hodi náře

Putování po městech a obcích českobudějovického okresu, v němž listujeme

ŽABOVŘESKY



Nejstarší zmínka o vesnici pochází z roku 1334. Zprvu patřila k hradu Poděhusy, později Rožmberkům. Vždy jen zemědělská obec se mohla chlubit pokrokovým vedením a snahou o vzdělání mladé rolnické generace a vzhled vesnice. V roce 1922 byla při obecné škole zřízena Lidová škola hospodářská, v níž se rolníci synkové a dcerky učili moderním způsobům hospodaření.

V roce 1925 byl založen "Spolek pro okrašlování a ochranu domoviny". Jeho zásluhou byl například zregulován potok a na návsi vznikl park. Do svazku obce patřil i Dehtáče s populárním rekreačním rybníkem a velkou chatovou osadou. Někteří z 360 občanů pracují v prosperujícím zemědělském obchodním družstvu, většinou však za prací dojíždějí.

Zedník hodinářem

Najednou začaly staré kukačky zlobit. Chodily, jakoby byly po flámu, až došly docela. Starý pan Jindřel je zkoušel znovu natáhnout, avšak cosi mu v tom bránilo. "Asi prasklo pero," usoudil hospodář a smířil se s tím, že čas bude muset odhadovat podle slunce. Vlak jezdil daleko za humny Žabovřesk, takže se vesničané nemohli řídit podle jeho hou-

kání. Ostatně, první hodiny určovaly koloběh času také podle stínu. Pokud se slunce neukázalo, upozorňoval na snídani, oběd a večeři domácí dobyteček, který nosil hodiny v žaludku.

Když přijel na neděli syn Matěj, vyměnit prádlo a nafasovat buchty, poněvaď přes týden zedničil ve světě, povídal tátovi. "Sundejte ty hodiny. Já se na ně podívám." Na kukačky totiž nesměl nikdo ani sáhnout. Obsluhoval je výhradně pantáta.

Starému to nebylo recht. Vyřezávané kukačky dostal darem k veselce už jeho otec a na stejném místě visely už hezkých pár let. Patřily mezi rodinné památky a zároveň byly věci, která ve vesnické domácnosti představovala vrchol techniky. Ale Matěj už několikrát leccos spravil, i co nebylo od jeho řemesla, a bez hodin bylo doma smutno jako v márnici. Kukačky tedy opatrně sundal a položil na stůl.

Než se Matěj do nich podíval, připravil si peroutku a lahvičku s olejem. Nemýlil se. Za celá léta je nikdo nečistil. Potřebovaly jen zbvít prachu a stará kolečka pořádně promazat.

Matěj Jindřel se vedle zedničiny zajímal i o fajnovější dílo. Už jako mladé ročně ve Vídni si všiml věžních hodin a nahlížel do výkladních skříní hodinářství. Nejednou vstoupil do ynitř, pokud to zrovna nebyl noblí obchod na Mariahilferstrasse. Tak se spřátelil s jedním starým mistrem v zapadlém krámku, s nímž se snadno domluvil. Vendelín Mareš pocházel od Bavorova, a když poznal, že chlapec projevuje zájem o hodiny, mnohé mu prozradil a vysvětlil. Třeba jak funguje pružina, nač je dobrý vlásek a k čemu slouží nepokoj.

Záliba v hodinách už Jindřelmu zůstala. Na živobytí si vydělával zedničinou, po volných chvílích spravoval hodiny. Od kapesních po pendlovky. Co nevěděl, dozvěděl se od budějovického Šonky. Od zkušeného hodináře chytal rozumu a kupoval

val jemné součástky. Větší kolečka si vyráběl sám. Měl plno ručního nářadí a třeba, takové zuby vyřezával lupénkovou pilkou. Žabovřeský zedník ovšem hodiny také sestavoval. Dokonce i věžní.

Omítka místo pauzáku

Věžní hodiny pro kostel Božského srdce Páně v Libíně dokončil s největším sebezapřením. Původně nabídku odmítl. Sužovala ho nemilosrdná choroba, která mu nedovolovala ani věnovat se své zálibě. Měl však tak pevnou vůli a touhu pracovat, že ve chvílích úlevy vstával z postele a pomaloučku dával hodiny dohromady. Chodit na libínském kostelíčku je však už neviděl. V šestatřicátém roce, teprve šestatřicetiletému, došel onen neúprosný čas, vyměřený mu na pozemské pouti.

"Majstrštykem", co také zůstal nedokončen, mohly být vysoké pokojové hodiny. Ukazovaly i dny, měsíce a roky, v poledne a o půlnoci hrály krásnou mariánskou melodii. Do dřevěné skříně vmontoval gramofon na kliku s plechovou troubou. Ještě se těšil, že ve dvanáct hodin se otevřou malá dvířka a v nich se objeví postavička světice a za ní se rozběhnou apoštolové. Do horního okénka chystal umístit kokrhajícího kohouta a poslední figurkou domácího orloje měla být podle tradice smrtka. Jindřel však byl pověřivý a obával se, že by mu přinesla neštěstí. Raději uvažoval o andělu...

"Jely jsme do Žab až z Velice. Tenkrát se rozkríklo, že na jedné chalupě je něco zvláštního. Chtěly jsme tedy vidět ten orloj," vzpomíná Marie Kubíková na dívčí výlet na kolech.

Orlojem nazývali lidé hodiny ve štítu Jindřelova stavení. Budily samozřejmě rozruch. Venkované byli zvyklí vidat hodiny jen na kostelních věžích a najednou se objevily na obyčejné vesnické chalupě. Dnes už dům nestojí, ale z dobové fotografie je patrné, že dva

podlouhé otvory prorazil hodinář pro apoštoly, takže orloj to měl být.

"V devatenácti se vyučil a v šestatřiceti zemřel. Na všechno měl jenom sedmáct let. Co všechno mohl ještě vymyslet," lituje předčasně smrti svého otce dnes třiašedesátiletý syn František.

Zedník a hodinář byl tak technicky nadaný, že si sestrojil třílampové rádio, Havlům udělal řezačku na krmení a dalším sousedům ruční strojek na setřít jetele. Janu Hálovi pořídil dokonce invalidní vozík. Po obrně ochrnutý trafikant se mohl pohybovat jenom po čtyřech. I na rukou nosil velké, plácavé boty a "ujít" jen pár "kroků" ho značně vyčerpávalo. Jindrle mu tedy postavil vozík. Protože trafikant byl těžký jako cent, konstruktér zvolil náhon na zadní kola. Plány na vozítko, bezesporu originální netradičním řešením, se nezachovaly. Ani dost dobře se nemohly uchovat. Jindrle si je kreslil na zeď. Na dvoře si nejprve zeď pěkně vyštukoval a potom – pomocí velké kružítka a pravítka – rýsoval...

Vykuňkané jméno

"Kam se tam bude vdávat! Nepostavili si ani kapličku, zato mají tři hospody," varovaly matky vďavekchtivé dcery, které viděly štěstí ve sňatku s mládencem ze Žabovřesk. Aby slečnám vďavky jó znechutily, dodávaly posměšně: "A před každou chalupou vřískají žáby."

Před baráky na návsi skutečně bývaly rybníčky. Ovšem pravé koncertování se ozývalo (a zaznívá) z okolních rybníků. Domořodci vyzorovali, že jak dlouho křičí žáby před Jiřím, tak dlouho po Jiřím mlčí. Samečkové si řeknou své, mohou tedy po svátku nechat odpočinout svým hlasivkám... Možná je v tom ještě jiná záhada, avšak i učení znalci připouštějí, že vznik jména Žabovřesk dala poloha vsi u rybníků a mokřinatých luk. Prostě

jsou to místa, kde žáby vřískají.

Mírumilovní a přírodě prospěšní obojživelníci se přirozeně nevyhýbají potokům, a tak za dávných časů vzbouřili i žabovřeského mlynáře (však jejich skřehotání ruší ve spánku i současníky). Pan otec však kuřky krutě trestal. Chytil je do podběráku a mlynářka mu musela smažit jejich stehýnka.

Prý si na nich pochutnával i sám Žižka, či aspoň jeho tovaryši. V Popravci knize pánů z Rožmberka stojí psáno, že se ve mlyně stavělo mužstvo Žižkovo, "když

do nějaké nekalé šlamastiky určitě nezapletl, že ano.

Je ale divné, že se kolem mlýna s pěknou pařmámou (škaredou by si byl Zech nezal, ačkoliv – vyženil mlejn...) neochovejtal žádný vodník. Aspoň pamětníci si nevzpomínají, že by jejich prabáby vyprávěly o hastrmanech. Možná tady opravdu řádili loupežníci a vodní panáčky vypudili. Vzájemně se totiž nebratříčkovali. Kdysi se zlodějská svatba probouřila pod slabým ledem jednoho okolního rybníka a pobertové nemohli vodníkům zapomenout, jak snadno přišli k tuč-



tento vedl partyzánskou vojnu proti budějovickým občanům a pánům z Růže". Mlynář poskytoval Žižkovicům přístřeší a ukrýval jejich kořist.

"Dle toho jsem usoudil," napsal žabovřeský kronikář, "že mlynář musel být svobodníkem, neboť s prostým sedlákem, buntujícím se proti panstvu, byli by asi rožmberští drábové krátce naložili."

Mlým prý postavil dehtářský zeman Hýsek pro svou dceru Kunhutu jako svatební dar. Vzala si nějakého Zecha, jenž měl být oním Žižkovým příznivcem. Taky se povídalo, že se mladý mlynář paktoval s lupičskou bandou. Ale to jsou jistě pomluvy, protože takový povitý český mlynář by se byl

ným dušičkám...

Rozmařilé princezny

Při dehtářském rybníku stával krásný hrad. Nebydela však v něm jen jedna panna, nýbrž hned tři. Princezny tuze pyšné, domýšlivé, zhýčkané a rozmařilé. Nic jim nebylo vhod, služebnictvo sekýrovalo pro každou maličkost a tatička, chudáka ustaraného rytíře, vodily za nos, kdykoliv se jim zlíbilo. Pařmáma rytířová jen lomila rukama a bédovala, jak ji připravují do hrobu, a pátrala, po kom ty jejich holky vlastně jsou. Slečinky milovaly jen samé radovánky, zábavy a povyražení, aniž by je bylo jednou napadlo zeptat se rodičů, jestli na to vůbec mají.

Jednou si ty rozmazlené

a bezbožným životem žijící dívenky umanuly, že jim otec musí nechat vystavět rybník. Už mají dost věčného koupání v zámeckých neckách. "Chceme si také zaplavat a proto chceme rybník. Ale ne nějakou louží. Pěkný, velký rybník." poroučely jak byly zvyklé a ještě duply nožkami. Jakože by měl být pod vodou do rána.

Co zbývalo usouzenému rytíři, než kývnout, povolal poddané a začít rybník hloubit. Jenže princezny přišly s doplňujícím přáním. Hráz musí být tak vysoká, až voda zaleje ve strýčickém kostele oči svatému Petrovi. Kdo to tady jen trochu zná, ví, jak daleko jsou Strýčice a že tamní kostelíček se pne pěkně do výšky. K naplnění rouhavého přání mladých šlechticů by byl třeba aspoň oceán.

Svatý Petr se však nemínil nechat utopit, byl v pozemském, dřevěném provedení. A zařídil to po svém. Protože, jak známo, obsluhuje nebeská stavidla, otočil jejich kolem tak prudce, že se přihnala ohromná bouřka. Pršelo jen lilo, velká voda hrad strhla a v jejích vlnách, které se vzdouvaly jako při nepohodě na moři, všechny tři hřšnice zmizely...

Skutečnost ovšem není zdaleka tak romantická. Jeden z nejpůvabnějších jihočeských rybníků, k jehož malebnosti přispívá zeleň lesů šumavského předhůří, vznikl z vůle Petra z Rožmberka. Po výtece z důvodů spíše zjištných než sportovních mu musela kolem roku 1480 ustoupit vesnička Humno. Stávala snad v místech dnešního, asi tříhektarového ostrova.

Jméno dostal nový rybník podle nejbližší osady a Dehtáře si zase zvolily název od dehtu. Uhlíři ho získávali při pálení dříví v mlířích. Němečtí občané, kteří od třicetileté války žili v okolních vesnicích, však rybníku neřekli jinak než Töchterteich. Dceřin?

Jan CHMELÍK
Kresba Václav MORAVA
Příště: ŽÁR